Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

K 22/2018 vp Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Opetushallituksen lausunto Tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018

Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Opetushallitus kiittää kattavasta ja informatiivisesta selonteosta. Kuten kertomuksessa todetaan, tasa-arvossa on vielä paljon edistettävää eikä työelämän segregaation purku ole edennyt toivotulla tavalla. Opetustoimella on merkittävä rooli sukupuoliroolien ja stereotypioiden purkamisessa. Perusopetuksen tasa-arvo ja tyttöjen ja poikien väliset suoriutumisen erot ovat opetustoimen haaste. Kouluja ja oppilaitoksia koskettavat myös seksuaalinen häirintä sekä sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä. Opetushallitus on omalta osaltaan mukana Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan työssä.

Perusopetus, lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus

Tasa-arvon edistämistä oppilaitoksissa käsittelevässä luvussa 5 todetaan oppilaitosten velvollisuus suunnitelmalliseen tasa-arvotyöhön sekä suunnitteluvelvoitteen heikko noudattaminen vuoteen 2014 mennessä. Selkiytetty ja laajennettu velvoite koskee kaikkia oppilaitoksia, ja tasa-arvotyön suunnitelmat tuli saattaa kuntoon vuoteen 2017 mennessä. Tasa-arvon edistämistä on voimakkaasti painotettu kaikissa nykyisissä opetussuunnitelmien perusteissa.

Perusopetuksen tueksi on laadittu Tasa-arvotyö on taitolaji -opas ja järjestetty koulutusta. Lukioille ja ammatillisille oppilaitoksille suunnattu opas on valmistumassa. Opetushallitus yhtyy toiveeseen tämän työn pitkän aikavälin lieventävistä vaikutuksista voimakkaasti sukupuolittuneisiin työmarkkinoihin. Tasa-arvotyöllä on positiivisia vaikutuksia oppilaitosten toimintakulttuuriin ja ilmapiiriin.

Myös Opetushallitus pitää tärkeänä, että suunnitelmallisen tasa-arvotyön edistymistä ja tuloksia seurataan erilaisin kartoituksin ja tutkimuksin. Opetushallitus jakaa huolen koulutusalojen ja ammattien voimakkaasta segregaatiosta ja pitää sukupuolitietoisen ohjauksen tehostamista tärkeänä. **Tyttöjen ja poikien oppimiserojen pienentäminen, poikien lukutaidon ja -innon parantaminen sekä riittäviin oppimisen tuen turvaaminen liittyvät Opetushallituksen vaikuttamistavoitteisiin, joita ovat eriarvoistumisen**

pysäyttäminen, jatkuva oppiminen ja oppijoiden hyvinvoinnin parantaminen sekä avarakatseisuuden lisääminen.

Tasa-arvovaltuutettu esittää neljä suositusta otsikolla Tasa-arvo oppilaitoksissa. Suositukset koskevat tasa-arvotyön etenemisen kartoittamista, opettajankoulutuksen lisäämistä, seksuaalisen häirinnän toimenpiteiden seuraamista sekä oppimiserojen tutkimista ja syrjäytymisen ehkäisyä. Opetushallitus pitää suosituksia oikean suuntaisina ja esitettyjä toimia tarpeellisina.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen oppimispolkua. Varhaiskasvatuksen järjestäjillä ei ole tasa-arvosuunnitelman laadintavelvollisuutta. Koulutuksellinen ja sukupuolten tasa-arvo tulee huomioida jo varhaiskasvatuksesta lähtien, jossa harjoitellaan sosiaalisemotionaalisia ja osallisuuden taitoja, vaikka varhaiskasvatuksen järjestäjillä ei ole tasa-arvosuunnitelman laadintavelvollisuutta. **Opetushallituksen mielestä tulisi harkita, tulisiko myös varhaiskasvatuksessa säätää velvoite tasa-arvosuunnitelman laatimiseksi. Joka tapauksessa tasa-arvon edistämiseen liittyviin kysymyksiin ja asioihin tulee varhaiskasvatusta suunniteltaessa kiinnittää huomiota.**

Varhaiskasvatuslain (3 § 540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

Varhaiskasvatuksella ja siihen sisältyvällä esi- ja perusopetuksella on tärkeä tehtävä sukupuolten tasa-arvon edistämisessä. Sukupuolittuneisuuden lieventäminen on tärkeää varhaisista vuosista lähtien, sillä lasten asenteet sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja tasa-arvoon alkavat muodostua jo ensimmäisten ikävuosien aikana. Varhaiskasvatuksessa näiden edellä mainittujen lisäksi on tärkeä ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen, vahvistaa lasten osallisuuden keinoja ja inklusiivista toimintakulttuuria sekä tehdä vahvaa yhteistyötä kotien ja erilaisten toimijoiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö, kuten muidenkin koulutusasteiden henkilöstö, tarvitsee tasa-arvo työhön vielä paljon tukea ja täydennyskoulutusta.

Seksuaalinen häirintä, vihapuhe ja sukupuolittunut väkivalta

Seksuaalisen häirinnän vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa on ollut ajankohtainen aihe useiden ikävien tapahtumien vuoksi. **Opetushallitus on laatinut laajan oppaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi vuonna 2018 sekä antanut oppilaitoksille ohjeita myös sosiaalisen median turvallisuustaitojen edistämisestä.** Opetussuunnitelmien

perusteet edellyttävät oppilaitoksilta suunnitelman oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Seksuaalisen häirinnän kohteiksi joutuvat selvitysten mukaan oppilaitoksissa sekä tytöt että pojat. Opetushallituksen opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puutumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa antaa selkeät toimintaohjeet tilanteen parantamiseksi.

Oppilas- ja opiskelijahuollon seurannasta ja valvonnasta on säädetty oppilas- ja opiskelijahuoltolain 25 ja 26 §:ssä seuraavasti:
”Koulutuksen järjestäjän on arvioitava opiskeluhuollon toteutumista ja vaikuttavuutta yhteistyössä kunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhuoltoa koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset on julkistettava. Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.
Aluehallintovirastolla on oikeus oma-aloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko koulutuksen järjestäjä järjestänyt opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon tämän lain mukaisesti.”

Aluehallintovirastolle on varattava riittävät resurssit opiskeluhuollon järjestämisen toteutumisen valvontaan.

Lainsäädäntö sisältää pykälät koulutuksen järjestäjien oppilashuollon seurantavelvollisuudesta. Tarkempi ohjeistus kouluille ja oppilaitoksille seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi on todettu tarpeelliseksi. TEA -tiedonkeruun mukaan lukuvuonna 2017-2018 perusopetuksen kouluista 12 % ilmoitti, ettei koululla ollut lainkaan yhteistä käytäntöä seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi tai siihen puuttumiseksi. Vastaavasti lukuvuonna 2016- 2017 lukioista 21 %:lta ja ammatillista koulutusta järjestävien oppilaitosten toimipisteiltä 18 %:lta puuttui yhteinen käytäntö.

Vihapuhe voi olla tasa-arvolain tai yhdenvertaisuuslain kieltämää häirintää. Seksistiselle vihapuheelle erityisen alttiita ovat mm. nuoret naiset. Opetushallitus on mukana vihapuheen vastaisessa yhteistyöverkostossa sekä on edustettuna Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnassa. Istanbulin sopimuksen toimeenpanon toimintaohjelman on sisältänyt myös Opetushallituksen vastuulla olevia toimia.

Kertomuksessa tuodaan esille, että jopa 70% transnuorista on kokenut häirintää, mikä altistaa mielenterveysongelmille. Transnuoret eivät kokeneet kouluakaan turvalliseksi ympäristöksi. Lisäksi he kokivat, että koulukiusaamisen ei ollut puututtu. Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan häirinnän ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen on oppilaitoksen velvollisuus. Opetuksessa voidaan lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuoli-identiteetin moninaisuudesta. Opetussuunnitelman perusteissa kouluja ja oppilaitoksia kehotetaan kiinnittämään huomiota kolmeen kysymykseen: tiedon ja osaamisen lisääminen, lapsen ja nuoren sukupuolikokemuksen kunnioittaminen esimerkiksi puhuttelunimen käytössä, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tehostaminen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi. Opetushallitus jakaa huolen sukupuoli-identiteetin moninaisuuteen liittyvästä puutteellisesta ymmärryksestä ja pitää esitettyjä tehostamistoimia tarpeellisina.

Muut huomiot

Opetushallitus tukee suositusta riittävien resurssien varaamisesta Istanbulin sopimuksen toimeenpanolle.

Tasa-arvoselvityksen jatkokehittämistä ajatellen seuraavaan selvitykseen voisi lisätä lähdeluetteloon varhaiskasvatuslain, perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain.

Lakimies Laura Francke

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty.